

การศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์การบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท

Analytical Study of Worships Benefits in the Theravāda of Buddhism Philosophy

อดิศักดิ์ ละกะสิวัต

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวความคิดเรื่องการบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาอานิสงส์การบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท ๓) เพื่อวิเคราะห์อานิสงส์การบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท สารนิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และผลงานของท่านผู้รู้ในทางศาสนาที่เกี่ยวข้องในการบูชา นำมาวิเคราะห์และจัดระบบหมวดหมู่

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การบูชา ได้แก่ การทำสักการะ เคารพนอบน้อม การกราบไหว้ การยกย่อง การสรรเสริญ การยอมรับการนับถือ ด้วยความเลื่อมใส ศรัทธา ด้วยความจริงใจ แสดงออกได้หลายทาง เช่น การเชิดชู ยกย่อง สรรเสริญ สวดขอพร การขออภัย การอ้อนวอน การเซ่นบวงสรวง การสังเวย การยอมรับนับถือ การให้ความสำคัญและการปฏิบัติตามคำสั่งสอน เป็นต้น

การบูชามีมาก่อนพุทธกาลหลายพันปีมาแล้ว แต่เป็นการบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่เห็นตัวตนของศาสนาอื่น เช่นการบูชาเทพเจ้าต่างๆของศาสนาฮินดู ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการบูชาเพื่ออ้อนวอนขอสิ่งที่ดีตนปรารถนาอยากจะได้ บูชาเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยประทานพรหรืออำนวยการให้ตนมีความสุขความเจริญ อันเป็นการกระทำที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาที่ยาวนานตามความเชื่อของแต่ละลัทธิศาสนา ส่วนพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทสอนว่า การบูชาเป็นมงคลสูงสุดประการหนึ่ง ดังมีบทสวดมนต์บทหนึ่งว่า บูชา จ บูชนิยานิ เอตมมคฺคมุตตมํ แปลว่า การบูชาบุคคลที่ควรบูชาเป็นมงคลสูงสุด ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญ นั่นคือควรบูชาบุคคลหรือสิ่งที่ควรบูชาเท่านั้น ไม่ได้มีคำสอนให้บูชาสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากนี้แต่อย่างใด

บุคคลที่ควรบูชาได้แก่ บุคคลผู้มีคุณงามความดี มีคุณธรรม เช่น พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ แลบิดามารดา เป็นต้น ส่วนสิ่งที่ควรบูชา ก็อย่างเช่นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้า มีเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น และได้แสดงการบูชาไว้ ๒ ประการ คืออามิสบูชา ได้แก่ การบูชาด้วยสิ่งของ

* นิสิตสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

อุปกะบริโศกและปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั่นเอง พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญปฏิบัติบูชาว่าเป็นการบูชาที่เลิศที่สุด ผู้หวังผลในการปฏิบัติตามหลักธรรมจึงควรน้อมนำเอาคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ไปปฏิบัติให้เกิดมรรคผล ด้วยการละกรรมชั่วกระทำแต่กรรมดี และมุ่งพัฒนาจิตไปสู่ความหลุดพ้นด้วยหลักธรรมไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

๒. อานิสงส์ หมายถึง ผลดีที่จะเกิดขึ้น (อานิสงส์คือผลดี ถ้าผลที่ชั่วจะใช้คำว่า วิบาก) ยกตัวอย่าง เช่น เกษตรกรปลูกมะม่วงผลที่จะได้ก็คือการได้กินลูกมะม่วง หรือได้ร่มมะม่วงตอบแทน เป็นต้น อานิสงส์ของการบูชา การแสดงความเคารพนับถือ นอบน้อมต่อบุคคล หรือสิ่งที่ควรบูชาด้วยความนับถือเลื่อมใส เห็นคุณค่า และความสำคัญของบุคคลหรือสิ่งนั้น หรือด้วยการแสดงออกทางกายทางวาจาและทางใจ ด้วยความเคารพนับถืออย่างจริงใจ เช่น การสวดสรรเสริญ สวดขอพร การขอร้องอ้อนวอน หรือพิทักษ์รักษาเทิดทูนไว้อย่างเป็นสิริมงคล เกิดความปลอดภัยมีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตและมีความสุขดี เป็นต้น

๓. อานิสงส์การบูชา ในพุทธปรัชญาเถรวาทแสดงผลที่จะได้จากการบูชาบุคคลที่ควรบูชา มีพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และบิดามารดา เป็นต้น บุคคลเหล่านี้เป็นพระอรหันต์เป็นบัณฑิตนักปราชญ์ มีกายวาจาใจสะอาดบริสุทธิ์ยอมแนะนำแต่ในทางดีทางเจริญ ผู้บูชาจึงย่อมได้ประโยชน์สูงสุดคือ การบรรลุ มรรคผล นิพพาน หรือตามควรแก่ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ หากยังไม่ถึงขั้นบรรลุธรรม เมื่อสิ้นชีวิตก็จะไปสู่สุคติโลกสวรรค์ หรือถ้าเกิดในโลกมนุษย์อีกก็จะได้ไปเกิดในตระกูลสูง ได้รับแต่ความสุขความเจริญ ตรงข้ามกับการคบหรือบูชาคนชั่วคนพาล ผู้บูชาย่อมได้รับแต่ความทุกข์ร้อนเหมือนเช่นที่พระเจ้าอาชาตศัตรูบูชาหรือคบหากับพระเวทพัตถจนต้องทำปิตุฆาตอันเป็นกรรมที่หนักห้ามสวรรค์ห้ามนิพพานในชาตินี้ไปเลยทีเดียว

คำสำคัญ: หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา, พุทธปรัชญาเถรวาท, อานิสงส์แห่งการบูชา

Abstract

The objectives of this work paper were 1) to study the principles of worship as described in the Theravāda of Buddhism philosophy, 2) to study the in the Theravāda of Buddhism philosophy, and 3) to analyze the values of benefits of worshipping in the Theravāda of Buddhism philosophy. The thesis was included in the qualitative category, with data collected from the Holy Buddhist scripture of Tipitaka, commentaries, sub-commentaries, and related documents. The collected data were analyzed, classified, summarised and reported in the descriptive style.

The results of the study were as follows:

1. Worshipping maintained many shades of meanings such as paying respect, homage and salutation with faithfulness and sincerity, which could be expressed by means of honoring, admiration, appreciation, praying and offering materials and bringing into practice the teachings and guidance taught and advised by respectable and worship-worthy people.

According to Theravāda Buddhism, worshipping is regarded as one of the best practices or auspicious activities, but it should be performed on the ground that the person or object that was the center of respect should be a good and virtuous person. The worship is divided into two main kinds, namely, worshipping by offering materials and by bringing into practice the instruction or guidance. Of these two kinds, the worshipping by means of practicing is taught by the Buddha as the highest kind of worships, which implied the following the Buddhist teachings, i.e., not doing all evils, doing good and purifying one's mind, which In other words, they are the Three Principles of Training or Tisikkhā comprising Sila (Precept), Samādhi (Meditation) and Paññā (Wisdom).

2. Worshipping means homage, respect and humility towards the person. It can be expressed by means of appreciation, bodily and verbal expression, respect, praise, and asking for safety and fortune to happen to one's life. The worshipping is also crucial to the mental development. It leads to compassion in physical actions, speech and mind. According to Theravāda Buddhism, worshipping is a blessing to oneself and others. However, according to the Buddha, the supreme worshipping is the one by doing or practicing according to the doctrine.

3. The benefits of worshipping are as follow. Generally speaking, humans become more respectable to one another in society. At the ultimate level, one can attain the enlightenment. At the end of one's life, the person is reborn in heaven. If he or she is reborn in the human world, the person is born in a good family. The components of the worshipping include appropriate objects, and appropriate gestures in appropriate occasions.

Keywords: Principle of Education in Buddhism, Theravāda Buddhist Philosophy, Benefits of Worships

๑. บทนำ

วิถีชีวิตของคนไทยเกี่ยวข้องกับเรื่องพิธีการบูชามานาน เนื่องจากประเทศไทยรับเอาพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาประจำชาติ จนสามารถเรียกได้ว่าเป็นศาสนาที่คู่กับชนชาติไทยมาแต่ดั้งเดิมก็ว่าได้ ทั้งสองศาสนานี้มีพิธีการที่เรียกว่า การบูชา เป็นหลักธรรมสำคัญของศาสนา ต่อมาในระยะหลัง จึงได้มีศาสนาอื่นๆ เช่น คริสต์ อิสลาม ขงจื๊อ เป็นต้นเข้ามาแทรกเพิ่มเติมอีก ซึ่งศาสนาเหล่านี้ก็มีพิธีการบูชาเช่นเดียวกัน การบูชาจึงมีอิทธิพลและซึมซับเข้ากับวิถีชีวิตของคนไทยและสังคมไทยอย่างแนบแน่นกลมกลืน และเนื่องจากทุกลัทธิทุกศาสนามีพิธีการบูชาเช่นเดียวกัน และอยู่กับสังคมไทยมาช้านาน จึงมีการคละคล้าทางวัฒนธรรม และด้วยอิทธิพลอารยธรรมวัฒนธรรม ที่พัฒนามาจากคำสอนทางศาสนาและลัทธิปรัชญา^๑

หากกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการบูชาว่าบูชาทำไมเหตุใดจึงต้องบูชา แต่ละศาสนาก็มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สำเร็จประโยชน์แก่ศาสนิกของตนไปตามลัทธิความเชื่อของแต่ละศาสนา เพื่อความเป็นสิริมงคลแห่งการบูชาให้ความสุข ความเจริญแก่พวกเขาความเป็นอยู่ที่ดี^๒ ซึ่งพอสรุป

หลักการหรือวัตถุประสงค์หลักๆ ได้ ๓ ประการคือ ๑) บูชาเพื่ออ้อนวอนขอให้ช่วยเหลือให้ได้ในสิ่งที่ตนอยากได้ อยากมี อยากเป็นผู้ที่เชื่อแบบพุทธศาสนาก็จัดหาเครื่องบูชาจตุรูปเทียนบูชาศาลเทพารักษ์ กราบไหว้เสร็จประนมมือกล่าวคำขอว่า ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเจ้าพ่อเจ้าแม่ ช่วยเข้าฝันบอกเลขบอกเบอร์แมนๆ หรือขอให้ถูกรางวัลที่หนึ่ง แจ็กพ็อตแตกด้วยเถิด เรียกว่าอ้อนวอนขอให้ช่วยเหลือในสิ่งที่ตนอยากได้ อยากจะมีรถ มีบ้านใหม่หลังหรูๆ แพงๆ ก็ไปจตุรูปเทียนพร้อมกับมาลัยดอกไม้ของหอมบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กราบไหว้เสร็จประนมมือกล่าวคำขอว่า ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เมตตาสงสารช่วยดลบันดาลให้ลูกข้างประกอบการทำมาค้าขายร่ำรวยมีเงินมีทองซื้อรถ ซื้อบ้านใหม่หลังหรูๆ แพงๆ ด้วยเถิด เป็นต้น ๒) บูชาเพื่อตอบแทนสนองคุณ รำลึกคุณ ที่ได้รับสิ่งที่ตนขอหรือได้รับโชคดีแบบลากลอยยก เช่น เมื่อได้บบานศาลกล่าวอ้อนวอนขอสิ่งใดไว้ หรืออยู่ๆ ก็มีโชคดีทั้งๆ ที่ไม่เคยอ้อนวอนขออะไรเลยแต่กลับถูกรางวัลที่ ๑ ผู้ที่ได้รับโชคนั้นก็จะเกิดความรู้สึกว่า ที่ตนได้สิ่งที่ตนขอไว้หรืออยู่ๆ ก็ได้โชคใหญ่ทั้งที่ไม่ได้ขอสิ่งใดไว้เลยนั้น เป็นเพราะพระเจ้าประทานความเมตตาปราณีหรือฟ้าดินหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ความเมตตา

^๑ Phra Tuyen Indapañño (Tran), “การศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมครอบครัวในลัทธิขงจื๊อกับพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วารสารวิชาการธรรมทรรณ*, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๘) : หน้า ๘๐.

^๒ Phra Channa Bhaddharakhito (Phin), “An Analytical Study of Morality in Cambodian Traditional Wedding at Chamnomkuet Village, Chamnom Sub-district, Mongkolborei District, Banteay Meanchey Province, Based on Buddhist Principle”, *Dhammathas Journal*, Vol. 15 No. 1 (March-June 2015) : p. 67.

กรุณา จึงต้องกระทำการบูชาเพื่อตอบแทนบุญคุณของพระเจ้าหรือฟ้าดินหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อถือซึ่งแล้วแต่ผู้บูชานั้นนับถือศาสนาหรือลัทธิใดและ ๓) บูชาด้วยความเคารพเลื่อมใสหรือศรัทธาเชื่อถือ เช่น บางคนสมัยเป็นเด็กพ่อแม่พาเคารพนับถือพระพิฆเนศต่อมาโตขึ้นตนประกอบอาชีพทำมาหากินร่ำรวยก็นึกหรือเชื่อว่าที่ตนร่ำรวยมาได้ก็ด้วยอำนาจบารมีของพระพิฆเนศที่ตนบูชา ก็เกิดความเชื่อถือศรัทธาเพิ่มมากขึ้นและทำการบูชาพระพิฆเนศด้วยความเลื่อมใสศรัทธาอย่างนั้นต่อไปวัตถุสิ่งของที่นิยมนำมาใช้เป็นเครื่องบูชา คือวัตถุสิ่งของที่นิยมนำมาทำการบูชา เรียกว่า เครื่องบูชาหรือเครื่องสังเวย ประกอบด้วย สิ่งของเครื่องใช้หลายอย่างหลายชนิด เช่น ประเภทอาหารคาวหวาน ประเภทเครื่องตกแต่ง หรือแม้แต่สัตว์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น วัว ควาย แพะ แกะ เป็ด ไก่ ปู ปลา หรือแม้แต่ฆ่าคน เพื่อบูชายัญของชาวฮินดูในสมัยก่อน การนำสิ่งของมาเป็นเครื่องสังเวยเพื่ออุทิศถวายแด่พระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้เป็นการแสดงความซาบซึ้งหรือตอบแทนคุณความโศกคดีที่ตนได้รับการประสาทพรให้ได้รับสิ่งที่ขอไว้ตามหลักของพระพุทธศาสนาเป็นการแสดงทัศนะระหว่างกายกับจิตที่มีความสัมพันธ์กัน ทำงานร่วมกัน^๓

สิ่งเคารพบูชาแต่ละศาสนาหรือลัทธิความเชื่อจะมีสิ่งที่เคารพนับถือแตกต่างกันไปไม่เหมือนกันแต่ที่มาของสิ่งเคารพส่วนใหญ่เกิดจากความกลัวภัยดังที่ปรากฏในอริยสัจจากพระโอษฐ์ภาคต้น^๔ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า มนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก ถูกความกลัวคุกคามแล้ว ย่อมยึดถือเอาภูเขาบ้าง ป่าไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์บ้าง สวนศักดิ์สิทธิ์บ้าง รุกขเจดีย์บ้าง ว่าเป็นที่พึ่งของตนๆ นั้นไม่ใช่ที่พึ่งอันทำความเกษมให้ได้เลย นั้นไม่ใช่ที่พึ่งอันสูงสุด ผู้ใดถือเอาสิ่งนั้นๆ เป็นที่พึ่งแล้ว ย่อมไม่หลุดพ้นไปจากทุกข์ทั้งปวงได้ โดยเฉพาะศาสนาฮินดูหรือศาสนาพราหมณ์คนอินเดียแม้แต่ปัจจุบันก็ยังมีการบูชาพระเจ้าต่างๆหลายองค์ เช่น พระศิวะ พระอิศวร พระนารายณ์ พระอินทร์ พระพรหม เจ้าแม่อุมาเทวี เจ้าแม่กาลี และเทพปางต่างๆอีกเป็นจำนวนมาก ชาวจีนก็มีการบูชาเทพเจ้าต่างๆหลายอย่างเช่นกัน ซึ่งก็มีเทพ ฮก ลก ซิ่ว และเจ้าแม่กวนอิม เป็นต้น

การบูชา มีพัฒนาการมาโดยลำดับ ซึ่งหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาก็นับว่า การบูชา มีผลมีอานิสงส์ หากการบูชานั้น ได้ทำโดยถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา คือได้กระทำต่อบุคคลสถานที่ หรือสิ่งที่ควรบูชา ย่อมเป็นสิริมงคลมีอานิสงส์เป็นความเจริญแก่ชีวิต พระพุทธศาสนา

^๓ พระมหาประธาน ปรีชาโณ, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจิตกับกายในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาของเรเน เดส์การ์ตส์”, วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓ (พฤศจิกายน ๒๕๕๘-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) : หน้า ๓๙.

^๔ ธ.พ. ๒๕/๔๐/๒๔.

กล่าวถึงการบูชาที่ดีว่า จะต้องประกอบด้วยความ มีเหตุมีผลและมีปัญญากำกับเสมอ ไม่เป็นการบูชา ที่เชื่อแบบไร้เหตุผลทำไปด้วยความงมงาย ด้วยเหตุ นี้จึงได้ทำการวิจัยเรื่องการบูชาโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวความคิดเรื่องการบูชา ในศาสนาต่างๆ
๒. เพื่อศึกษาอานิสงส์การบูชาในพุทธ ปรัชญาเถรวาท
๓. เพื่อวิเคราะห์อานิสงส์การบูชาในพุทธ ปรัชญาเถรวาท

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research)^๕ ดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ โดยวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลี และฉบับภาษาไทย
๒. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลชั้นทุติยภูมิคือ ส่วนที่เป็นอรรถกถาฎีกาอนุฎีกาปกรณ์ พร้อมทั้ง ส่วนที่เป็นคำอธิบายจากเอกสารฉบับต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
๓. ศึกษาวิเคราะห์อธิบายความ และแสดง เหตุผลเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนมากที่สุด
๔. รวบรวมเรียบเรียงเป็นรูปแบบเล่ม แล้วเสนอต่อมหาวิทยาลัย

๔. สรุปผลการวิจัย

หลักการบูชาในศาสนาคริสต์ เน้นการบูชา ด้วยการทำพิธีสวดอ้อนวอนและสวดสรรเสริญ พระเจ้า ไม่มีพิธีการบวงสรวง สังเวย เช่นไหว้ด้วย สิ่งของที่เรียกว่า อามิสบูชา เช่น เสื้ออาหารณ์ อาหาร คาวหวาน เนื้อสัตว์ ผลไม้ บูชาด้วยไฟ แต่อย่างไร

หลักการบูชาในศาสนาขงจื้อ เน้นการบูชา ด้วยสิ่งของที่เรียกว่า อามิสบูชา มีพิธีการบวงสรวง สังเวยเช่นไหว้ ด้วยเสื้ออาหารณ์ อาหารคาวหวาน เนื้อสัตว์ ผลไม้ บูชาด้วยไฟ เช่น จุดกระดาษเงิน กระดาษทอง จุดประทัดก็มี

หลักการบูชาในศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ มีเทพเจ้าหลายองค์ เรียกได้ว่าเป็นต้นตำรับแห่ง การบูชา เพราะมีพิธีการบูชาที่มีความน่าตื่นตื้น การ พิถีพิถันในหลายๆ อย่าง แต่ก็เน้นเพียงการบูชาด้วย สิ่งของที่เรียกว่า อามิสบูชาเท่านั้น เครื่องบูชาที่มี หลายอย่าง เช่น เสื้ออาหารณ์ อาหารคาวหวาน เนื้อสัตว์ ผลไม้ บูชาด้วยไฟ รูปเทียน การขับร้อง ฟ้อนรำ การฆ่าสัตว์เพื่อนำเนื้อและเลือดบูชาเจ้ากาลี

หลักการบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท ถือว่า การบูชาเป็นมงคลสูงสุดประการหนึ่ง แต่ต้องเป็น การบูชาต่อคนหรือสิ่งที่ควรบูชาเท่านั้น คนและ สิ่งของที่ควรบูชานั้นแยกออกได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้ ประเภทที่ ๑ บุคคลที่ควรบูชาหรือ บูชานียบุคคล ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก พระเจ้ามหาจักรพรรดิหรือพระมหากษัตริย์ผู้เป็น พุทธมามกะ มารดาบิดา ครูอาจารย์ ประเภทที่ ๒

^๕ พระเฉลย ฐิตวิโส, “ศึกษาวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ในปรัชญาเถรวาท”, วารสารวิชาการธรรมทรรณ, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : หน้า ๒๑.

คือพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และประเภทที่ ๓ สิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยบุคคลที่ควรบูชาและพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูปเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ สิ่งขียนียสถาน ๔ ตำบล รูปภาพปิตามารดา เป็นต้น

การบูชาพระพุทธรเจ้า เป็นการตั้งจิตเป็นพุทธานุสตรึงถึงพระพุทธรคุณที่มีความสำคัญต่อโลกมนุษย์ต่อพระพุทธรศาสนา จึงได้ให้เกียรติเคารพสักการะด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา บูชาพระธรรมโดยการตั้งจิตเป็นธรรมานุสตรึงถึงพระคุณของพระธรรมที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธรองค์ นำไปปฏิบัติแล้วต่อให้ความสงบสุขต่อเองและสังคมบูชาพระสงฆ์ โดยตั้งจิตเป็นสังฆานุสตรึงถึงพระคุณของพระสงฆ์ ทั้งที่เป็นอริยบุคคลและสมมติสงฆ์ผู้ประกอบศาสนกิจเกี่ยวกับปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ แล้วสั่งสอนให้ผู้อื่นได้รู้เห็นคุณค่าแล้วนำมาปฏิบัติจนได้รับผลตามสมควร จึงมีพิธีการบูชาด้วยการรู้จักตระหนักถึงคุณงามความดีของพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ผู้สืบอายุพระพุทธรศาสนามีความยำเกรงอ่อนน้อมกราบไหว้บูชาเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านโดยแสดงการบูชากราบไหว้ความเคารพการบูชาพระมหาจักรพรรดิหรือพระมหากษัตริย์ โดยทั้งจิตสำนึกคุณความดีที่พระองค์ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดินมีอำนาจในการปกครอง ในการบริหารสูงสุด ทรงทำประโยชน์แก่ประเทศชาติมากมาย เป็นบุคคลที่ควรบูชาในฐานะที่เป็นพระประมุขของประเทศทรงประกอบด้วยทศพิธราชธรรม พระเจ้าจักรพรรดิหรือพระมหากษัตริย์ต้องปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองขนบธรรมเนียม

ประเพณีที่ดิงาม เป็นพลเมืองที่ดี มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ น้อมรับคำสอนไปปฏิบัติโดยเคารพการบูชามารดาบิดา ต้องมีจิตระลึกถึงคุณความดีของมารดาบิดาที่ท่านเป็นผู้ให้กำเนิดเลี้ยงดูมาด้วยความรักและคุณนอมตลอดมา พระคุณอันนี้ควรจะได้รับความสะดวกเทิดทูนบูชาจากบุตรธิดา พิธีการบูชามารดาบิดาบุตรธิดา ควรชักนำมารดาบิดาไม่มีศรัทธาให้เกิดศรัทธา ไม่มีศีลให้มีศีล และไม่มีปัญญาในการดำเนินชีวิต ก็ให้เกิดปัญญา รักษาการดำรงวงศ์ตระกูลให้ดำรงอยู่ในทางที่ดี เคารพให้เกียรติคุณมารดาบิดาด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ท่าน เป็นต้น การบูชาคุณครูอาจารย์ด้วยอามิสบูชา และปฏิบัติบูชาด้วยศรัทธาเข้าไปหาครูศึกษาคำสอนของท่าน จดจำเรื่องที่ศึกษา พิจารณาความหมายของคำที่จดจำ เกิดความเข้าใจเพราะเห็นความเชื่อมโยงกันเป็นระบบเกิดฉันทะ คือความพอใจการศึกษาต้องสร้างฉันทะให้ได้ อุตสาหะคือ รับไปปฏิบัติ เป็นต้น การบูชาตามอายุ หรือการเคารพให้เกียรติกับสอนคฤหัสถ์ และบรรพชิตแตกต่างกัน เพราะคฤหัสถ์เคารพบูชากับตามวุฒิ คือชาติวุฒิ คุณวุฒิ และวัยวุฒิ ส่วนพระสงฆ์เคารพบูชาให้เกียรติกันตามพรรษาและสมณศักดิ์ (งานพระราชพิธี) พิธีการบูชาของบรรพชิต มีการบูชาแบบอุฏฐานะ อัญชลีกรรม และสามิจักรกรรม ส่วนคฤหัสถ์มีการเคารพให้เกียรติตามตำแหน่งหน้าที่ตามอายุมากกว่า และผู้มีคุณวุฒิสูงกว่า เป็นต้น การบูชาสิ่งที่ควรบูชา ซึ่งมีสิ่งขียนียสถาน สถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก

อุบาสิกามีศรัทธาจะมาดูด้วยระลึกว่า “ตถาคต ประสูติในที่นี้ ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้ ประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้ ได้เสด็จ ดับขันธปริณิพพานด้วย อนุปาทิเสสนิพพานธาตุในที่นี้” และมีสอุปเจดีย์ที่สำคัญ สอุป หมายถึง สิ่ง ที่ก่อสร้างไว้สำหรับบรรจุสิ่งที่ของควรบูชา มีอัฐิสิ่งของ ของผู้ที่เคารพนับถือและเจดีย์ หมายถึง สิ่ง ก่อสร้างในพระพุทธศาสนาอันควรแก่การเคารพบูชา มีทั้งสร้างเพื่อบรรจุอัฐิธาตุ หรือเพื่อประดิษฐาน พระพุทธรูป หรือเพื่อเป็นที่ระลึก เจดีย์ที่ควรเคารพ บูชามี ๔ ประเภท คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรม เจดีย์และอุเทสิกเจดีย์ การบูชาธรรมชาติโดยการ ตั้งจิตสำนึกถึงความสำคัญของธรรมชาติ ปราศจาก เกียรติที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ ทั้งนี้ เพราะมนุษย์มี ความสัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เป็นส่วนหนึ่ง แห่งระบบการดำรงอยู่ด้วยดีของมนุษย์ ดังนั้น ธรรมชาติจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิต พระพุทธองค์ ก็ทรงเห็นความสำคัญของธรรมชาติ และทรง บัญญัติพระวินัยแนวปฏิบัติของพระภิกษุ สงฆ์ที่มี ต่อป่าไม้ บัญญัติกุตคาม ดังปรากฏในพระวินัยของ พระภิกษุดังกล่าว

การบูชาในพุทธศาสนาเถรวาทมีอยู่ ๒ อย่าง ได้แก่ ๑) อามิสบูชาคือ การบูชาด้วย ดอกไม้ธูปเทียนกราบไหว้ สวดสรรเสริญ สิ่งของมีค่า บวงสรวงเช่นไหว้ เป็นต้น การบูชาแบบนี้ไม่สามารถ ยังพระศาสนาให้มั่นคงยืนยาวต่อไปได้เลย และ ๒) ปฏิบัติบูชา ได้แก่ การปฏิบัติตามคำสั่งสอน พระพุทธองค์ทรงยกย่องปฏิบัติบูชา ว่าเลิศกว่าการ อามิสบูชาคือการบูชาด้วยสิ่งของมีดอกไมธูปเทียน การกราบไหว้ สวดสรรเสริญเป็น เพราะปฏิบัติบูชา

ยังพระศาสนาให้มั่นคงยืนยาวเป็นประโยชน์ต่อชาว โลกต่อไปได้อย่างมั่นคง อีกทั้งก่อให้เกิดโสรัจธรรม คือความอ่อนน้อมถ่อมตนเกิดมาจากจิตสำนึกใน การบูชา

๑. วิเคราะห์อานิสงส์แห่งการบูชาในพุทธ ปรัชญาเถรวาท พบว่า อานิสงส์แห่งการบูชาใน พุทธปรัชญาเถรวาท ได้กล่าวถึงผลของการบูชา ปุชนียบุคคล ปุชนียวัตถุ ที่ควรบูชามีพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พระเจ้า จักรพรรดิหรือพระมหากษัตริย์ มารดาบิดาครู อาจารย์ ปุชนียวัตถุมีสังฆนียสถาน สอุปเจดีย์ เมื่อเคารพบูชาแล้วย่อมได้รับอานิสงส์ อานิสงส์ แห่งการบูชาพระพุทธเจ้า โดยได้รับจากพระพุทธคุณ ๙ พระพุทธคุณ ๓ และความสำคัญของพระพุทธเจ้า ที่มีต่อพระพุทธศาสนา ดังปรากฏในเรื่องอุปทาน ของผู้ได้รับอานิสงส์ มีพระนาคบัลลวกเถระ พระอุจลิ่งคปุณนิเถระ พระฉกมณททายกเถระ พระชาติปุณนิเถระ เป็นต้น ที่ได้อุทานเกี่ยวกับการบูชาด้วยปฏิบัติบูชาและอามิสบูชาและการ บรรลุธรรม อานิสงส์การบูชาพระพุทธเจ้า โดยเห็นได้จากการอุปทานของผู้ได้รับอานิสงส์ มีพระสัทตกทัฬหปุณมิกเถระ พระถัมพปุณมียเถระ พระติฬรปุณนิเถระและพระภิกษุณีภัททาพิลาณีเถรี เมื่อได้อานิสงส์นี้แล้วได้อุทานให้ปรากฏ อานิสงส์ การบูชาพระธรรมที่เป็นพระธรรมคำสอนอันเป็น สัจธรรมทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงความสงบสุขในการ ดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นที่พึงทางจิตใจของพุทธบริษัท อานิสงส์แห่งการบูชาพระธรรมจะเห็นได้จาก คำอุทานของผู้ได้รับอานิสงส์ มีพระเอกอัพพสวน พียเถระ พระโฆสสัณญาเถระ พระภิกษุณีเอลาสนา

ทายิกาเถรี พระภิกษุณีโสณาเถรี พระภิกษุณีเสลาเถรี พระอรุเวลกัสสปเถระ พระอุตตฺตเถระ พระภิกษุณี กณฺทลเกสีเถรี พระภิกษุณีกิสาโคตมีเถรี เป็นต้น ซึ่งได้รับฟังธรรมแล้วนำมาปฏิบัติจนบรรลุธรรมจึง อุตานออกมา อานิสฺสแห่งการบูชาพระสงฆ์ พระสงฆ์ ในที่นี้ หมายถึง พระอริยบุคคลและพระสมมติสงฆ์ ซึ่งชาวพุทธถือว่า เป็นปูชนียบุคคล มีจิตสำนึกใน สงฆ์คารวตา อานิสฺสที่ได้รับดังปรากฏในเรื่องและ ผู้ได้รับอานิสฺสให้อุตาน มีพระสรณคมณีนียเถระ พระมงคลพุทธเจ้าเมื่อได้รับผลแล้วอุตานให้ปรากฏ อานิสฺสการบูชาสฤๅปเจตีย์ ทั้งที่เป็นธาตุเจตีย์ บริโภคเจตีย์ ธรรมเจตีย์และอุเทศิเจตีย์ ดังปรากฏ ในเรื่องและคำอุตาน ผู้ได้รับอานิสฺส มีพระโกธณ ฑปนิยเถระ พระเอกสังโยเถระ พระสตีติปณฺณิก เถระ พระคันธูปุชกเถระ พระสงลกุสุพียเถระ พระจิตชกเถระ เป็นต้น ได้อุตานไว้ เพราะได้รับ อานิสฺสแห่งการบูชาสฤๅปเจตีย์ อานิสฺสการบูชา พระมหาจักรพรรดิหรือพระมหากษัตริย์ มีปรากฏ ในเรื่องของพระอุทายีที่ถูกดิงไปสวรรคพระพุทฺธเจ้า ให้เสด็จกลับไปโปรดพระยฺรญาติ ที่กรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาจนสำเร็จ พระอรหันต์ แล้วจึงทูลตามคำสั่งของพุทฺธบิดา ดังนั้นจึงได้อุตาน ออกมา อานิสฺสแห่งการบูชามารดาบิดา ดังเรื่อง นายสุตนะ ผู้ตกยากได้เลี้ยงชีวิตโดยการรับจ้างและ อาสาจะนำอาหารไปให้ยักษแล้ว ได้ถามยักษว่า ถ้ายักษกินตัวเขาแล้วใครจะเลี้ยงดูมารดาบิดาของ เขา ยักษรู้สึสงสารจึงปล่อยให้นายสุตนะผู้ตกยาก มีชีวิตรอดอยู่ได้ จึงอุตานถึงอานิสฺสแห่งการบูชา มารดาบิดา อานิสฺสการบูชาครูอาจารย์ที่เคารพ รักควรแก่การบูชาที่สั่งสอนอบรมให้ความรู้ที่แท้จริง

ดังปรากฏในเรื่องพระสารีบุตรที่บูชาพระอัสสชิ ผู้เป็นอาจารย์ เมื่อพระสารีบุตรทราบที่บูชาพระอัสสชิ อยู่ทางทิศใด ก็จะนอนหันศีรษะไปทางทิศนั้น ทั้งนี้ เพราะพระสารีบุตรได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิก่อน ที่จะได้มาบวชในพระพุทฺธศาสนานั้นเอง ลักษณะ ดังกล่าวเป็นการบูชาครูอาจารย์ พระพุทฺธเจ้าทรง ทราบเรื่องนี้ จึงทราบตั้งให้เป็นเอตทัคคะด้านความ กตัญญู

สรุปการบูชาเป็นหลักที่สำคัญ เป็นการ แสดงความเคารพให้เกียรติแก่กันของสามัญชนใน สังคม มนุษย์ต้องมีการเคารพนับถือหรือสักการะ อ่อนน้อมให้เกียรติต่อกันและกัน สังคมมนุษย์จึงจะ ประสบกับความสงบสุข นอกจากนี้การบูชายังมี ความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมโลกด้วย เพราะเป็น ธรรมที่ก่อให้เกิดคุณธรรมคือ สาราณียธรรม ซึ่งเป็น ธรรมที่สร้างความสมานสามัคคีกลมเกลียวของคน ที่ต้องอยู่ร่วมกัน เป็นธรรมที่ทำให้การแสดงออกทั้ง ทางกาย วาจา และจิตใจ เป็นไปด้วยความเมตตา มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลแบ่งปันกันและกัน ทำให้มี ความประพฤติปฏิบัติที่เท่าเทียมกันเรียกว่ามีศีล เสมอกันและมีทิวฏฐิสามัญญดาเสมอกัน นอกจากนี้ ยังเป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดอุปหานิยธรรม คือ ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความ เจริญฝ่ายเดียวอีกด้วย

๕. ข้อเสนอแนะ

เสนอแนะเชิงนโยบาย สถาบันหรือหน่วยงาน ที่เกี่ยวกับควรมีนโยบายการส่งเสริมหลักการเคารพ ให้เกียรติแก่กันหรือการบูชา โดยเฉพาะสถานศึกษา ควรมีการปลูกฝังค่านิยม วัฒนธรรมไทยเกี่ยวกับ

พิธีกรรม การเคารพกราบไหว้ การสักการะการบูชา
เคารพซึ่งกันและกัน ควรมีศูนย์หรือห้องฝึกภาค
ปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรม การมีการประกวดส่งเสริม
ให้เกียรติมรรยาทไทย ผู้ทำในหน่วยงานหรือ
สถาบัน ควรเป็นตัวอย่างเรื่องการเคารพให้เกียรติ
หรือรักษาวินัยธรรมไทย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อ วิเคราะห์ทัศนคติ
ของประชาชน ที่มีต่ออานิสงส์ที่เกิดจากการปฏิบัติ
ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วิเคราะห์
ทัศนคติของพุทธศาสนิกชน ที่มีต่ออานิสงส์ของการ
บูชา ตามหลักพุทธศาสนาที่ส่งผลแก่สังคมไทย การ
เปรียบเทียบการบูชาตามหลักธรรมทางพระพุทธ
ศาสนากับศาสนาอื่นในสังคมไทยด้านความสงบสุข
ของสังคมที่เกิดเพราะการบูชา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) วารสาร :

Phra Tuyen Indapañño (Tran). “การศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมครอบครัวในลัทธิขงจื้อกับพุทธ
ปรัชญาเถรวาท”. *วารสารวิชาการธรรมทศวรรษ*, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๘).
พระเฉลย ฐิตวิโส. “ศึกษาวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ในปรัชญาจารย์วาท”. *วารสารวิชาการธรรมทศวรรษ*,
ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๗).

พระมหาประธาน ปริชาโน. “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจิตกับกายในพุทธปรัชญาเถรวาทกับ
ปรัชญาของเรเน เดส์การ์ตส์”. *วารสารวิชาการธรรมทศวรรษ*, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓ (พฤศจิกายน
๒๕๕๘-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙).

๒. ภาษาอังกฤษ

(1) Journal :

Phra Channa Bhaddharakhito (Phin). “An Analytical Study of Morality in Cambodian
Traditional Wedding at Chamnomkuet Village, Chamnom Sub-district, Mongkolborei
District, Banteay Meanchey Province, Based on Buddhist Principle”. *Dhammathas
Journal*, Vol. 15 No. 1 (March-June 2015).